

Diakonprofesjonen i utvikling

En sammenlikning av diakoners forståelse av sin profesjonsutøvelse i 2004 og 2015

KARI JORDHEIM

emerita – Diakoniprogrammet, VID vitenskapelige høyskole

OLAV HELGE ANGELL

professor emeritus – Diakoni og profesjonell praksis, VID vitenskapelige høyskole

ANNETTE LEIS-PETERS

professor og programkoordinator – Senter for diakoni og profesjonell praksis, Ph.d.-program i Diakoni, verdier og profesjonell praksis, VID vitenskapelige høyskole

ORCID 0000-0002-4884-9252

ABSTRACT

The question this article seeks to answer is: How do deacons in 2004 and 2015 describe and evaluate the activities of their local congregations and their own activities as diakonia? The data material is based on a survey among deacons conducted in 2015, which was a follow-up to a similar study conducted 10 years earlier. During this decade, many changes occurred that had an impact on the position of deacons. We have focused on three thematic areas: the activities of deacons, the cooperative relationships of deacons, and a factor analysis has been used to identify four deacon profiles. The profiles show systematic differences in the deacons' assessment of what are important activities in local diakonia. The surveys are also seen in light of recent empirical research on the activities of deacons. Carlos Ham has outlined a (desired) development from charity (caritative diakonia), to community oriented diakonia that strives for reciprocity, and then on to transformative diakonia, and the results are seen in the context of these developments.

NØKKEORD

Menighetsdiakoni. Diakoner. Diakoners virksomhet og samarbeid. Diakonimodeller. Diakoniprofiler. Den norske kirke (Dnk).

1. Innledning

Menighetsdiakonen ble etablert som en tjeneste i Den norske kirke (Dnk) for omtrent 50 år siden. Hvem er menighetsdiakonene i det 21. århundret? Hva jobber de med? Hvordan ser de på seg selv, sin rolle og det arbeidet de utfører? Artikkelen ønsker å svare på disse spørsmålene utfra en spørreundersøkelse blant diakoner som ble gjennomført i 2015, og ved å sammenlikne deler av den med en liknende studie som ble gjort ti år tidligere, i 2004. Materialet muliggjør dermed å kaste lys over utviklingen av en profesjonsforståelse i en periode med mange endringer i Dnk.

Materialet belyser en utvikling som ligger mer enn ti år tilbake i tid. Det er flere grunner til at funnene fortsatt er relevante i dag. Mens de store organisatoriske endringsprosesser for Dnk, som oppløsningen av det nære forholdet mellom stat og kirke, ble gjennomført etter år 2015, skjedde det store forandringer som berørte menighetsdiakonene mellom 2004 og 2015.

Dette er også et avgjørende tiår for de internasjonale teologiske diskusjonene om diakoni (se 2.1). Artikkelen sammenliknende analyse kan dessuten bidra til utvikling av en tredje spørreundersøkelse som bygger på de to første, og på den måten produsere materiale til en longitudinell studie. Spørsmålet som artikkelen ønsker å svare på, er: Hvordan beskriver og vurderer diakoner i 2004 og 2015 menighetenes og sin egen virksomhet som diakoni?

Artikkelen består av seks kapitler. Etter en kort oversikt over studiens bakgrunn, materiale og metode, blir tre tematiske områder presentert: diakonenes arbeidsområder, diakonenes nettverk og samarbeidsrelasjoner og fire diakonprofiler.

2. Bakgrunn, forskningsfelt, materiale og metode

2.1 Bakgrunn

Menighetsdiakonstillingene i Dnk vokste frem på 1970-tallet, men det var en lang prosess før diakonene fikk dagens etablerte posisjon i menighetenes og kirkes struktur. De kirkelige organer nølte med å opprette egne diakonstillinger mens *lov om katekettjeneste* allerede hadde kommet i 1969. I 1974 ble det nedsatt et diakoniutvalg av Kirke- og undervisningsdepartementet som i 1979 leverte en norsk offentlig utredning med tittelen «Diakontjenesten i lokalsamfunnet» (NOU 1979, s. 15). Utredningen var et viktig bakteppe for utformingen av *lov om diakontjeneste* som trådte i kraft 1. januar 1986. Denne loven regulerte forholdene for diakonikonsulentene på bispedømmenivå og for soknediakonene i menighetene. En annen viktig skriftlig milepæl var første utkast til *Tjenester og stillinger i Den norske kirke* (Kirkerådet, 1981). Dokumentet lanserte tittelen soknediakon som

en ny stillingskategori. I 1987 ble det vedtatt en egen vigselsliturgi for diakoner (Fanuelsen, 2011).

Lov om diakontjeneste er i dag ikke lenger en egen lov, men er integrert i Kirke-loven (1996). Forskningsavdelingen ved Diakonhjemmet Høgskole gjennomførte i 2004 en undersøkelse av diakonene som velferdsarbeidere i lokalsamfunnet. Prosjektet rettet oppmerksomheten mot diakonenes yrkesidentitet, arbeidsområder og arbeidsrelasjoner i menigheten og i lokalsamfunnet (Angell, 2002). Parallelt konkluderer rapporten «Kirke og helse: Kartlegging av diakonalt helsearbeid i Den norske kirke» fra 2005, med at det å ha diakon i en menighet styrker menighetens diakonale arbeid, og i tillegg stimuleres samarbeidsrelasjonene til det offentlige (Angell & Selbekk, 2005).

Mellom 2004 og 2015 skjedde det flere store endringer i Dnk som rettet seg enten direkte mot diakonens kompetanse og stilling, eller hadde konsekvenser for diakonenes arbeid i lokalmenigheten. I 2004 ble utdanningen for diakoner endret fra et årsstudium på postbachelornivå, til et masterstudium på 2 år med en avsluttende masteroppgave. Videre ble *Tjenesteordning for diakoner* endret i 2004 (Kirkemøtet, 2004). Her ble diakonens lederansvar synliggjort tydeligere enn før:

Diakonen leder menighetens diakontjeneste og har medansvar for å rekruttere, utruste og veilede frivillige medarbeidere (§2).

Fra begynnelsen av 2000-tallet har norske politikere invitert sivilsamfunnsaktører inn som samarbeidspartnere. Dette kom særlig til uttrykk i Samhandlingsreformen (St.meld. nr. 47 (2008–2009)) hvor det eksplisitt ble uttalt behov for en mer helhetlig helse- og omsorgstjeneste, noe som har vært et viktig tema i velferdspolitikken siden (NOU 2024:17).

I 2007 kom det en ny *Plan for diakoni* i Dnk som gav en ny og videre definisjon av diakonibegrepet. Dnk sin første *Plan for diakoni* kom i 1997 og hadde følgende definisjon av diakoni:

Med diakoni forstås kirkens medmenneskelige omsorg og fellesskapsbyggende arbeid, og den tjeneste som i særlig grad er rettet mot mennesker i nød (Kirkerådet, 1997).

Denne definisjonen var preget av en karitativ tankegang. Menneskene stod i sentrum og var mottaker av omsorgstjenesten. Planen og definisjonen ble revidert i 2007.

Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet (Kirkerådet, 2008).

Forskjellene mellom diakonidefinisjonene i Dnks *Plan for diakoni* fra 1997 og fra 2007, kan oppsummeres i fire hovedpunkt som vi kort vil presentere. For det første legges det i den diakonale virksomheten større vekt på rettferdighet, mens barmhjertigheten blir nedtonet. Alle menneskers sårbarhet blir fremhevet i stedet for å sette søkelys på mennesker i nød; fokuset ligger nå på gjensidighet. Som «evangeliet i handling» har diakonien nå fått en tydeligere ekklesiologisk forankring. Samtidig har tyngdepunktet flyttet seg fra ensidig omsorg for mennesket til omsorg for hele skaperverket. Da *Plan for diakoni* ble revidert i 2020, beholdt man den samme definisjonen. For vår spørreundersøkelse betyr dette at definisjonen fra 1997 gjaldt i 2004, mens definisjonen fra 2007 dannet det teologiske rammeverket for den andre undersøkelsen fra 2015.

2.2 Diakoners virksomhet som forskningstema

Endringene i forståelsen av diakoni i Dnk skjer ikke isolert, men kan sees i sammenheng med den internasjonale diakoniteologiske diskusjonen. Røttene til en karitativ forståelse av den nyere diakontjenesten er knyttet til den internasjonale diakonibevegelsen på 1800- og tidlig 1900-tallet. Diakonibevegelsen resulterte blant annet i etableringen av flere diakoniinstitusjoner som utdannet diakonisser og diakoner. Utdanningen fastslo den karitative profilen gjennom å kombinere helse- og/eller sosialfaglig kompetanse med teologisk kompetanse. De nordisk-lutherske kirkenes vending mot de anglikanske kirkene etter andre verdenskrig som ble befestet i Porvoo-avtalen fra 1994, styrket diakonenes posisjon, men gjorde det samtidig nødvendig å presisere den karitative karakteren av oppgavene deres. På den ene siden ser Porvoo-avtalen det treleddede embetet – biskop, prest og diakon – som grunnleggende for kirkens struktur (Den norske kirke, 2025). På den andre siden har diakonembetet ingen tydelig karitativ profil i den anglikanske tradisjonen. Det førte til at de nordiske kirkene skjerpet den karitative profileringen av diakonatet før og i etterkant av Porvoo-samtalene. Debatten om *Plan for diakoni* i Dnk på 1990-tallet er et eksempel på det (Dietrich, 2011).

Både i empirisk forskning og i teologiske samtaler har man stilt spørsmål ved hva karitativ diakoni egentlig innebærer, og hvordan den forholder seg til de bibelske kildene. Siden 1990-tallet har eksegeter som John Collins, og senere Anni Hentschel, hevdet at det gammelgreske ordet *diakonia* bør oversettes som «mandat fra en tredjepart» heller enn som «tjeneste» (Collins et al., 2017) En karitativ forståelse av diakoni er også blitt kritisert for ubalanse og hierarki mellom giver

og mottaker, blant annet med støtte i frigjøringssteologi og teorier fra sosiologi og sosialt arbeid (Dietrich, 2014). Å stille spørsmål rundt karitativ diakoni var en prosess som ikke kun foregikk i de nordiske landene, men internasjonalt.

Den kubanske diakoniforskeren Carlos Ham (2014) sammenfatter den økumeniske debatten om diakoni i den verdensvide kirke i tre faser. Den første fasen fra 1900 til 1980 følger den karitative modellen som preges av en ovenfra-ned logikk og en objektivisering av mottakerne. I den andre fasen 1980–2010 råder en resiprok modell som kjennetegnes av gjensidig tillit og reell deling av ressurser. Mens «vi-dem» mentaliteten (Ham, 2014, 110) fortsatt er påtagelig i den resiproke modellen, anerkjenner den likevel at alle parter har ressurser og arbeider for grunnleggende forandring. Grunnleggende endring eller forvandling er kjernen i den tredje fasen som omfatter den såkalte «transformative diakonimodellen». Fasen innledes med Kirkenes Verdensråds diakonikonferanse i Colombo/Sri Lanka 2012. Modellen tar sikte på inkludering og integrasjon av enkeltmennesker og grupper som opplever utenforskap, og at disse selv bidrar til å skape forandring. Den har en nedenfra-opp-holdning som leder til likeverdige relasjoner mellom alle mennesker, og kan slik bli beskrevet som forvandling. Måten den transformative diakoni er skissert på i sammenfatningen fra Colombo-konferansen, har tydelige paralleller til bibelsk eskatologi (Ham, 2012). Transformativ diakoni sikter mot å oppnå endring gjennom felleskap på tvers av sosiale grenser gjennom et nedenfra-og-opp-arbeid (Ham, 2014).

Empirisk forskning viser at diakoniteologien står i en viss spenning til praksis. Charlotte Engel (2006), finner at svenske diakoner sjelden rettet sitt arbeid mot mennesker i utsatte situasjoner eller i samfunnets ytterkanter og dermed ikke realiserer den karitative modellen (Engel, 2006). Nyere studier om norske diakoner finner eksempler på både karitativ og resiprok diakoni, men lykkes ikke å påvise den transformative modellen i diakonal praksis. Grete Framgarden konkluderer i sin avhandling om frivillighet i Dnk (som ofte blir ledet av diakoner) at denne virksomheten i menighetene har karitative og felleskapsformende trekk, men at den ikke kan beskrives som transformativ diakoni (Framgarden, 2024). Marianne Rodriguez Nygaard som har observert fem diakoners arbeidsdager, kommer frem til at diakoner jobber som grenseoverskridere. De grensene som krysses, er både faglige, dvs. de forhandler mellom teologisk/diakonal tenkning og humanvitenskapelige/sosialfaglige tilnærminger, og stedlige, dvs. de har kontakt med og bringer sammen mennesker fra ulike steder i samfunnet og i menigheten, og har slik fellestrekk med den resiproke modellen (Nygaard, 2015). Det samme gjelder for diakonenes brobyggende arbeid i møte med eldre mennesker med eksistensielle utfordringer i helsetjenestene. Disse diakonene er «tilgjengelige profesjonsutøvere» som representerer en motkultur i samfunnet og i helse- og

velferdstjenestene. Deres spesielle bidrag er at de har tid, samtaleferdigheter og en spesifikk kompetanse i religion og eksistensielle spørsmål (Olafsson, 2023).

2.3 Metode og materiale

Vi analyserer hvordan de norske diakonene 2004 og 2015 plasserer og evaluerer sin diakonale virksomhet i lys av disse diakoniteologiske diskusjoner og empiriske funn.

Spørreundersøkelsen ble både i 2004 og i 2015 foretatt blant diakoner og diakoniarbeidere i Dnk. Utvalget i 2004-undersøkelsen omfattet 132 diakoner (N), og 23 vurderingsvariabler. 2015-studien omfattet 125 personer og 32 vurderingsvariabler. I 2015 ønsket vi å bruke spørsmål som var parallelle til de som ble brukt i undersøkelsen i 2004, for å kunne sammenlikne materialet. Samtidig ble det viktig å stille spørsmål som kunne gi en bedre forståelse av endringene som hadde skjedd (jfr. 2.1). I denne artikkelen er det i hovedsak lagt vekt på de spørsmålene som finnes i begge undersøkelsene.

Begge ganger ble det utarbeidet et strukturert spørreskjema, som handlet om hvem diakonene er (utdanning, stilling mm.), hva diakonene gjør (arbeidsoppgaver), diakonenes profesjonelle relasjoner (organisering av arbeidet, nettverk og samarbeidspartnere), profesjonell identitet og menighetens virksomheter (både knyttet til diakoni og ellers, og diakonenes roller i de ulike aktivitetene). Noen av spørsmålene krevde kun en avkrysning, noen krevde flere kryss og noen var åpne spørsmål. Mange av spørsmålene var formulert akkurat likt i 2004 (svarprosent 55) og 2015 (svarprosent 49), hvilket gav grunnlag for å kunne sammenlikne resultatene. Spørreskjemaene ble sendt ut via Questback. I de åpne spørsmålene kunne svarene samles som tekst som ble gjenstand for sortering og koding for å identifisere mønstre, temaer og meningsinnhold. For å identifisere diakoniprofilene i kap. 6, ble SPSS benyttet. Dette er en utbredt, brukervennlig programvare for kvantitativ dataanalyse og statistikk.

Vi har liten grunn til å tro at utvalget av de som svarte, systematisk skilte seg fra de som ikke svarte. Representativitet ble særlig undersøkt for 2004-undersøkelsen. Det var spesielt to variabler vi kunne bruke for formålet: kjønn og bispedømme. I begge tilfelle var konklusjonen at utvalget ikke skilte seg systematisk fra populasjonen (men mannlige diakoner var litt overrepresentert i utvalget).

Kan vi finne underliggende mønstre, latente dimensjoner, i respondentenes svar, og på den måten forenkle datamatriksen? Er det for eksempel slik at diakoner som gir en bestemt aktivitet høy skåre som diakoni, også gir bestemte andre aktiviteter høy skåre som diakoni (og resten av aktivitetene lavere skåre) – og omvendt: Er det slik at diakoner som gir en bestemt aktivitet lav skåre som diakoni, også gir bestemte andre aktiviteter lav skåre (og resten av aktivitetene høyere skåre)? Er

det slik at svarene på de spørsmålene (eller vurderingene) som tabell 4 omfatter, «klumper seg sammen» (Johannessen, 2009) på en måte som ikke er direkte synlig om vi bare analyserer de enkelte variablene? Kan vi for eksempel ved statistisk analyse avdekke systematiske forskjeller mellom diakonene i hva de oppfatter som viktig å gjøre som diakon – forskjeller vi kan beskrive som ulike diakoniprofiler eller diakonidimensjoner?

Én måte å undersøke slike eventuelle korrelasjonsmønstre på er ved hjelp av eksplorerende faktoranalyse, dvs. at vi med utgangspunkt i diakonenes vurderinger kan forenkle svarfordelingene og mønstrene i dem ved å gruppere dem i visse «faktorer» (Aarø, 2007; Field, 2013). Disse faktorene representerer «latente», underliggende dimensjoner som vi kan bruke til å forklare korrelasjonsmønstrene.¹ De underliggende eller «latente» mønstrene slik de blir konstruert, svarer dermed ikke nødvendigvis til de eksplisitte, «manifeste», resultatene vi har vist i tabell 4 på grunn av måten de førstnevnte er konstruerte på.

For å kompensere for manglende svar i de to undersøkelsene har vi gitt alle manglende svar en svarverdi som er lik gjennomsnittsverdien på den aktuelle variabelen. Det er en enkel måte å kompensere for frafall på (Johannessen, 2022, Ranganathan & Hunsberger, 2014). Rekodingen gjør at vi i faktoranalysene kan se bort fra frafall i analysene, men denne metoden å håndtere frafall på har sine klare svakheter (jf. Van Buuren, 2018, kap. 3).

Det har vært diskutert hvor stor N bør være i forhold til antallet variabler i en faktoranalyse. I de to studiene er det rundt regnet seks personer per variabel (2004), henholdsvis fem (2015), som er et lavt antall. Relevansen av dette forholdstallet har vært diskutert i faglitteraturen. Et annet forhold som har vært pekt på, er faktorladningene. Field (2013) viser til Guadagnoli & Velicer (1988) som konkluderer med at så lenge en faktor har fire eller flere ladninger over 0,60, spiller N liten rolle. Tilsvarende gjelder for «Communalities»: Om alle variablene i analysen bidrar med mer enn 0,60, er selv $N < 100$ greit (MacCallum, et al., 1999). Blant annet Arrindell & van der Ende (1985) har vist at under visse omstendigheter betyr antallet personer per variabel lite for stabiliteten til faktorløsningene.

---

1 For en mer detaljert fremstilling av faktoranalyse viser vi til Johannessen (2009), kapittel 11 og Field (2013), kap. 17.

3. Diakonenes virksomhet

I kapittel 2.2 diskuterer vi hvordan forståelsen av diakoni har endret seg fra en karitativ til en gjensidighetsmodell i *Plan for diakoni* i Dnk, og fra en karitativ til en resiprok og en transformativ modell i den internasjonale, økumeniske diskusjonen. Hvordan speiler denne utviklingen seg i svarene som diakonene gir? For å analysere dette sammenfatter vi nedenfor resultatene fra noen spørsmål i 2015-undersøkelsen der diakonene ble spurt om å beskrive og evaluere sitt arbeid. Spørsmålene ble ikke stilt (på en sammenliknbar måte) i 2004.

Aldersmessig var ca. 60% av respondentene i 2015 50 år og mer, mens den samme gruppa i 2004 utgjorde 45%. Det var videre slående at 10% av diakonene i 2004 var mellom 20 og 29 år, mens denne gruppa bare utgjorde 1% i 2015. I gjennomsnitt var altså respondentgruppa markert eldre i 2015 enn i 2004.

Når det gjelder kjønn, var 79% kvinner og 21% menn mot henholdsvis 67% og 33% i 2004. Interessant nok var kjønnsfordelingen i utvalget mindre skjev i 2004 enn i 2015.

For diakoner har utdanningsløpet vært, og er fortsatt, sammensatt og tverrfaglig. Forkunnskapene før og etter innføring av krav om mastergrad i diakoni er de samme, nemlig minimum en 3-årig fagutdanning (bachelorgrad) innen helsefag, sosialfag eller pedagogikk.

I begge undersøkelsene er det mange med sykepleiefaglig bakgrunn (33% i 2004 og 29% i 2015). Det er noe færre sosionomer, barnevernspedagoger og vernepleiere, henholdsvis 19% og 23%, noe som viser at denne gruppa er nokså lik i de to undersøkelsene. Antall med pedagogisk bakgrunn er mye høyere i 2015 enn i 2004, med en økning fra 24% til 32%. 11% sier at de har en teologisk eller misjonærfaglig utdanning i 2015, mot 8% i 2004.

En fjerdedel av utvalget i 2015 sa at de hadde en annen utdanning enn de fem som eksplisitt ble nevnt i spørreskjemaet, mot 10% i 2004. I spesifiseringen fra 2015 nevnes flere andre helse- og sosialfaglige utdanninger slik som ergoterapeut, medisinstudium, helsearbeider, videreutdanning i eldreomsorg eller bachelor i psykologi.

3.1 Arbeidsoppgaver – Tidsbruk og synliggjøring

Hva gjør diakonen eller hva ser hen på som det viktigste arbeidet hen gjør?

TABELL 1 Tidsbruk på de ulike arbeidsoppgavene, prosent av arbeidstiden (2015-undersøkelsen). Gjennomsnittsverdien er regnet ut på basis av relativ frekvens (i prosent for hver rad) og gruppemiddelverdi (f.eks. gruppemiddel for tidsbruksintervallet 11-30%=20,5%).

Diakonenes ulike arbeidsoppgaver	% av samlet arbeidstid					Antall respondenter (N)	Gjennomsnitt (%)
	0	1-10	11-30	31-50	51-70		
Arbeid med grupper/fellesskapsbyggende arbeid	1	25	49	21	4	139	4
Soknebud, sjelesorg, sorggrupper o.l.	7	44	37	10	3	137	16
Koordinering av virksomheter, etablering og ivaretagelse av samarbeidsrelasjoner internt og eksternt (deriblant møtevirksomhet)	1	43	52	3	1	134	15
Rekruttering og oppfølging av frivillige	2	64	27	6	0	140	12
Virksomhet overfor mennesker i nød (oppsøkende/inviterende)	14	51	25	8	2	135	12
Gudstjenestelig arbeid	4	77	17	1	0	139	9
Internasjonalt orientert diakoni	24	65	9	2	1	127	7
Undervisning	24	69	5	2	1	134	6
Arbeid med miljørelaterte spørsmål	29	67	3	1	1	126	6
Forretting av gravferd	81	15	3	1	0,0	121	3
Politisk påvirkningsvirksomhet (gjennom media, lobbyvirksomhet o.l.)	58	42	1	0	0	123	3
Andre ting	11	62	22	4	1	100	10

Som tabell 1 viser, er det arbeidet med grupper og fellesskapsbyggende arbeid som skårer høyest i kategoriene 1–50%. Hele 21% bruker 31–50% av tiden sin til arbeid i denne kategorien, mens 49% bruker 11–30% av tiden sin. Dette samsvarer med de åpne svarene der mange skriver at de bruker tid på soknebud, sjelesorg, sorg-grupper o.l., og virksomhet overfor mennesker i nød.

På denne bakgrunnen var det ikke overraskende at oppsøkende virksomhet fremstår som en sentral arbeidsoppgave for diakoner. Andre områder som ble nevnt hyppig, er arbeid med frivillige og fellesskapsbyggende tiltak av ulike slag innad i menigheten og i lokalsamfunnet.

De fleste av diakonene bruker tid på gudstjenestelig arbeid, men i mindre omfang. Bare 19% av diakonene sier at de forretter gravferd av og til. Under halvparten av diakonene sier at de driver med noe politisk påvirkningsvirksomhet. 58% mener at de ikke driver med arbeid som kan kategoriseres på denne måten. Når det gjelder miljørelaterte spørsmål, viser undersøkelsen at nærmere 67% bruker opp mot 10% av sin arbeidstid på dette, mens 29% ikke forholder seg til dette innenfor sine arbeidsoppgaver.

Undervisning synes ikke å være en høyt prioritert oppgave blant diakonene, men de fleste har noe av det – knyttet til konfirmantundervisning og undervisning av frivillige.

Tallene for 2004 og 2015 er ikke direkte sammenliknbare fordi det er enkelte forskjeller i kategoriene som ble brukt i spørreskjemaene. Men undersøkelsen fra 2004 gav som resultat noenlunde samme prioritering av tidsbruk på arbeidsoppgaver (målt ved gjennomsnittsverdiene) som det vi fant for 2015.

I de utdypende svarene i 2015 kom det frem at mange ønsket at de kunne prioritere mer tid på hjemmebesøk, sjelesorg og samtaler enn de opplevde at de kunne. Kommentarene tydeliggjorde også at diakonene ser mange muligheter til å utvikle diakonale virksomheter, men at arbeidstiden ikke strekker til.

TABELL 2 Hvordan diakonen synliggjør diakonien (2015-undersøkelsen)

Hvordan diakonen synliggjør diakonien	Prosent
Møter med enkeltmennesker	76
Deltar i gudstjenestene	53
Deltar i samarbeid med kommunale/andre eksterne aktører	41
Deltar i lokalsamfunnet	34
Skriver i menighetsbladet	16
Deltar på sosiale media	4
Skriver gode rapporter om arbeidet	1
Annet	8

Tabell 2 viser at 76% av diakonene svarte at det er møter med enkeltmennesker som er den mest utbredte måten å synliggjøre diakonen og diakonien i menigheten. Over 50% hevdet at det å delta i gudstjenesten bidrar til synliggjøring. Samarbeid med kommunale og andre eksterne aktører (41%) og deltakelse i lokalsamfunnet mer generelt (34%) var andre strategier som ble nevnt. Derimot opplevdes det å skrive gode rapporter og å prioritere sosiale medier ikke som like relevant. Her har det sikkert skjedd endringer siden 2015 med tanke på effekten av Corona-epidemien og den digitale utviklingen i samfunnet (Sohlén & Gelfgren, 2026). Tilsvarende spørsmål ble ikke stilt i 2004.

3.2 Diakoniens posisjon blant menighetenes satsningsområder

Mens diakonien står sentralt for diakonene, er det ikke gitt for alle andre i menigheten. Derfor ble diakonene i 2015 bedt å vurdere hva de mente var menighetenes viktigste satsningsområder.

TABELL 3 Menighetenes viktigste satsningsområder slik diakonen vurderer det (flere svar mulig) (2015-undersøkelsen)

Menighetenes viktigste satsningsområder	Prosent
Trosopplæring	92
Gudstjeneste	87
Diakoni	57
Kirkemusikk	28
Internasjonalt engasjement	6
Økumenikk	1

Tabellen synliggjør at diakonenes opplevelse er at menighetene prioriterer trosopplæring aller mest, og gudstjenestene kommer på andre plass. Etter det ligger diakoni på en tredje plass. At trosopplæring skårer så høyt, er ikke overraskende med tanke på satsningen på trosopplæringen siden 2003 da Stortinget vedtok den nye trosopplæringsreformen. Kirkemøtet vedtok i november 2009 en ny Plan for trosopplæring i Dnk som gjaldt fra 1. januar 2010 (Kirkerådet, 2010). Dette plan-dokumentet har blitt implementert i alle lokalmenigheter.

4. Diakonens nettverk og samarbeidspartnere

Hvilken forståelse diakonene har av diakoni viser seg i hvem de samarbeider med, og hvordan dette samarbeidet blir utformet. Undersøkelsen stilte derfor en rekke spørsmål relatert til diakonenes samarbeidsrelasjoner som vi redegjør for i dette kapittelet.

4.1 Samarbeid med andre aktører eller organisasjoner

Kun i 2015 ble diakonene spurt hvilke eksterne aktører de samarbeidet med. I et oppfølgingsspørsmål ble det listet opp en rekke aktuelle samarbeidsaktører, og diakonene ble spurt om hvor ofte de hadde kontakt med disse.

Mest samarbeid skjedde med andre menigheter i Dnk; regelmessig og gjennom hele året. Bare 4% sa at de ikke samarbeidet med andre menigheter i Dnk i det hele tatt. Det var også hyppig samarbeid med andre kristne organisasjoner (32%), men mindre samarbeid med frikirkemenigheter (15%). I et oppfølgingsspørsmål evaluerte diakonene samarbeidet med andre kirkelige og kristelige organisasjoner som det mest fruktbare, særlig når andre diakoner var involvert. Når det gjaldt partnere utenfor den kirkelige sammenhengen, samarbeidet diakoner mest regelmessig med frivillige, humanitære eller ideelle organisasjoner (33%). Se tabell i vedlegg 2.

Av kommunale aktører var det oftest samarbeid med helsetjenesten (35%), og nokså hyppig samarbeid med den kommunale sosialektoren (32%). Selv om dette samarbeidet ikke skjedde på daglig basis, foregikk det kontinuerlig gjennom året. 19% deltok i kommunale kriseteam.

Diakonene ble videre spurt om hvem de samarbeidet med mer sporadisk gjennom året. Her ble antall samarbeidsaktører betraktelig utvidet, blant annet gjennom mer samarbeid med frivillige humanitære og ideelle organisasjoner, kommunale aktører som barnevern, rusomsorg, skoler og barnehager og kultursektoren med flere. Svarene viser at diakonene stod i et bredt samarbeidsnettverk, men hvem tok initiativ til kontakten og samarbeidet? Svarene viste at begge parter tok like mye initiativ i omtrent halvparten av kontaktene som diakonene refererte til. Unntaket var samarbeid med næringslivsbedrifter hvor diakonene helt klart opplevde at de hadde hovedansvar for det samarbeidet som ble etablert. Samhandlingsreformen (St.meld. nr. 47 (2008–2009)) førte til et utvidet samarbeid. 32% svarte at det var mer samarbeid enn tidligere.

4.2 Diakoners bidrag i offentlige samarbeidsrelasjoner

Hva mente diakonene var det viktigste de hadde å bidra med i samarbeidsrelasjoner med offentlig helse- og sosialforvaltning? På bakgrunn av Samhandlingsreformen

ble dette spørsmål stilt for første gang i 2015. Mange diakoner svarte at de kunne gi kirken et ansikt utad, vise at kirken har kompetanse på helhetlig omsorg, og særlig å møte mennesker i forhold til eksistensielle og åndelige behov. Flere uttrykte at diakonien på denne måten kan være et supplement til den offentlige omsorgen. Diakonen kan være en faglig kvalifisert person som samtidig er «nøytral» når beslutninger skal tas om det offentlige tjenestetilbudet.

Å holde menneskeverdet i fokus og si ifra når mennesker opplever uverdigg behandling, være talsmann for enkeltpersoner, familier og andre grupper i møte med det offentlige, ble nevnt som viktige bidrag fra diakonene, for eksempel i møte med ungdommer. Siden diakonene ikke har noen form for rapporteringsplikt, kan de fungere som en samtalepartner som står utenfor det offentlige systemet. De er heller ikke knyttet til en lang saksgang og kan derfor være løsningsorientert og komme med konkrete tiltak raskere enn det offentlige. Dessuten kan de være der for mennesker også etter at de offentlige kontorene har stengt for dagen, og slik bringe inn ressurser som tid til nærvær. De frivillige som er engasjert i diakonien, er viktige aktører for å bygge fellesskap utover det ansatte i offentlige helse- og sosialinstitusjoner har anledning til.

Mange diakoner beskrev betydningen av det å kjenne en person over tid, noe som gjør at personen får anledning til å opparbeide tillit og trygghet. Diakoner har mer tid til å gå inn der hvor kommunen ser behov, men ikke har ressurser. Andre respondenter mente at det er et poeng å være en annerledes aktør uten behov for å definere et menneske som bruker, mottaker, pasient osv., men som et medmenneske.

Diakonene får ofte god kjennskap til lokale forhold fordi de har mange ulike møtepunkt med mennesker i lokalmiljøet. Dette kan det være verdifullt å ta med inn i møte med offentlige aktører. Et annet bidrag som ble fremhevet, er at kirken har spesielle tjenester å tilby som det offentlige ikke tilbyr, knyttet til gudstjenestefellesskap, andakter, motta nattverd, sjelesørgeriske samtaler med prest eller diakon, samtaler/ritualer med syke og døende på institusjon eller hjemme. Diakoner samarbeider videre med andre instanser for å finne gode tiltak for å gjøre hverdagen bedre for flyktninger og andre flerkulturelle som er nye i Norge. Å være en stemme inn mot det offentlige gjelder ikke bare i forhold til enkeltpersoner, men også for grupper.

4.3 Hvilken kompetanse opplever diakonene blir etterspurt fra den offentlige helse- og sosialforvaltningen?

Vi spurte også om hva de opplevde at det offentlige var interessert i når det gjaldt kompetansen deres. Svarene på dette spørsmålet har mange fellestrekk med svarene på det forrige.

Mange fortalte at deres kompetanse med sorgarbeid og samtale med enkeltmennesker ble etterspurt, særlig overfor mennesker i en vanskelig livssituasjon. Dette gjaldt overfor alle aldersgrupper, fra ungdom som sliter med spiseforstyrrelse og omsorgssvikt i hjemmet, til eldre på sykehjem. Krisearbeid ble nevnt eksplisitt av flere som noe man blir spurt om å delta i. Et annet kompetanseområde som ble tatt opp, er å være nettverksbygger, f.eks. i babysang, gruppe for rusmisbrukere og flerkulturell kvinnegruppe.

Et tredje felt som diakonene nevnte, var undervisning om religionskunnskap, åndelig og eksistensiell omsorg og veiledning overfor personale på institusjoner. Her ble diakonene invitert på fagdager og kurs i regi av offentlige aktører. Én fortalte f.eks. om en invitasjon til å delta i et prosjekt om lindrende behandling og omsorg ved livets slutt. Av andre ting som ble nevnt, var det å være brobygger mellom ulike deler av befolkningen – kontakt med innvandrergupper og de mer etablerte gruppene i lokalmiljøet. Flere snakket om at de kunne hjelpe flyktninger med å finne seg til rette. Det var forventning om at diakonene har god kommunikasjonskunnskap og -evne i kontakt med ungdom, ensomme, døende, mennesker i sorg osv. Blant svarene fantes imidlertid noen få (9) som sa at de ikke etterspørres i det hele tatt.

Flere understreket at det var viktig å fremstå som en seriøs og likeverdig fagperson som har spesiell kompetanse på å møte mennesker i ulike krisesituasjoner og ivaretagelse av eksistensielle spørsmål. Derfor var den kompetansen som de hadde med seg fra sin bachelorgrad, også meget betydningsfull. En av respondentene fremhevet at det å være en person som både har en helse- og sosialfaglig utdanning samt en kirkelig utdanning, er brobyggende og senker terskelen for å samarbeide. Det ble også poengtert at det er viktig å ha kjennskap til den offentlige helse- og sosialforvaltningen.

5. Diakoniprofiler blant diakoner

I spørreskjemaet til diakonene presenterte vi dem for en rekke virksomheter som kan betraktes som diakoni, (se tabell 4). Vi bad dem vurdere virksomhetsområdene i spørreskjemaet på hvor viktige disse er som *diakoni* ved å krysse av på en femdelt Likertskala fra «lav» til «høy», der 5 var den høyeste verdien.

TABELL 4 Diakonenes vurdering av hvor viktig aktivitetene er som diakoni – gjennomsnittsskårer 2004 og 2015, rangert ut fra skårer i 2015. Tallene i parentes viser dels til at variabelen ble definert litt videre i 2015 enn i 2004, dels at to variabler i 2004 ble slått sammen til én i 2015.

Etter skåre:	Gjennomsnittsskåre 2004	Gjennomsnittsskåre 2015
Besøktjeneste for syke, ensomme, andre (f.eks. eldre)	4,95	4,79
Individuell sjelesorg, oppfølging, soknebud	4,89	4,78
Sorggrupper og andre grupper for personer i krise	4,91	4,73
Arbeid blant mennesker med nedsatt funksjonsevne	(4,86)	4,47
Ungdomsarbeid i form av ungdomsklubb, «et sted å være», nattkafe, KRIK, Ten-sing e.l., musikkarbeid for ungdom	(4,53 / 3,62)	4,43
Arbeid blant flyktninger og asylsøkere	4,59	4,40
Formiddagstreff, hyggetreff o.l., for eldre/andre/alle	4,60	4,37
Arbeid blant rusmisbrukere eller familier til rusmisbrukere	4,93	4,32
Konfirmantarbeid/-leirer		4,22
Engasjement i misjon og bistand, som f. eks innsamlingsaksjoner, e.l.	4,65	4,18
Arbeid blant innsatte i fengsel	4,27	4,17
Arbeid blant fattige tilreisende		4,14
Omsorgsoppgaver i forbindelse med gudstjenester som kirkeskyss, kirkevert	4,19	4,14
Familiearbeid i form av møtesteder, kor eller spesielle arrangementer	3,89	4,13
Familierådgivning, samlivskurs	4,61	4,11
Småbarnstreff, babysang, trilletreff, e.l.		4,09
Åpen kirke eller tilsvarende, med samtaletilbud		4,07
Andre tiltak for eldre (turer, blomsterhilsen o.a.)	4,41	4,06
Deltakelse i kommunale samarbeidsgrupper (sorg, barn og unge, eldre e.l.)	4,46	3,98
Andre/ulike former for trosopplæringsarbeid (spesifiser):		3,94
Fellesskapsgrupper, husfellesskap o.l.	3,95	3,92
Bønnegrupper, bønnearbeid		3,88
Engasjement, arbeid med miljøspørsmål, som f.eks. grønn menighet	4,56	3,88
Barneklubb, sangkor for barn e.l.	4,15	3,82
Flerkulturelt arbeid, religionsdialog o.l.		3,82
Eldresenter	4,46	3,59
Bibelstudiegrupper, Alpha-kurs osv.	3,81	3,42
Deltakelse i politisk påvirkning for helse- og/eller sosiale reformer, lokalt og/eller nasjonalt	3,30	3,40
Arbeid med menighetsblad/hjemmeside på nettet		3,26
Kontaktvirksomhet på sosiale medier (facebook o.l.)		3,11
Barnehage, barnepark, SFO eller annet barnetilsyn	3,05	2,43

Når vi bruker gjennomsnittsskåre som mål, kan vi se at det respondentene vurderte som viktigste aktivitet i et diakoniperspektiv, var arbeid for individ og grupper i det vi kan kalle for eksistensiell nød. Vi kan se det i sammenheng med spørsmålet om hva diakonene gjør eller ser på som sitt viktigste arbeid (jf. tabell 1). Her er det klart sammenfall eller konsistens i svarene. Det gjelder også når vi sammenholder diakonenes vurderinger av hvordan de bruker arbeidstiden sin, slik det er fremstilt i tabell 1. Vurderingen av hva som er viktige aktiviteter i diakonien, er også helt i samsvar med definisjonen av diakoni som gjaldt i 1997-versjonen av *Plan for diakoni*. Der ble virksomhetene klassifisert og knyttet til «materielt livsgrunnlag og sosial rettferdighet, kontakt og fellesskap, sjelesorg, helse- og omsorgsarbeid» (Kirkerådet, 1997,15).

I den reviderte planen fra 2008 er definisjonen av diakoni utvidet (jf. 2.1). Noen av de virksomhetene som spørreskjemaet omfattet i 2015, men ikke i 2004, er tatt med delvis på grunn av den utvidede definisjonen, delvis ut fra teknologiske endringer i tiden mellom 2004 og 2015 (sosiale medier). For eksempel inneholdt undersøkelsen 2015 spesifiserte aktiviteter knyttet til trosopplæringsprogrammet i Dnk, aktiviteter som ikke var tilsvarende aktuelle i 2004.

Det diakonene i 2015 vurderte som minst viktig i et slikt perspektiv, var institusjonsbasert barneomsorg og mediert kommunikasjon som kontakt på sosiale medier og hjemmeside/menighetsblad.

Engasjement og arbeid med miljøspørsmål eller deltakelse i politisk påvirkning for helse- og/eller sosiale reformer ble ikke sett på som spesielt viktig av respondentene i 2015. Engasjement i misjon og bistand, som f.eks. det å delta i innsamlingsaksjoner, derimot, kom klart høyere opp på viktighetslista. Særlig høyt skåret arbeid blant mennesker med nedsatt funksjonsevne, og arbeid blant flyktninger og asylsøkere. Arbeid blant innsatte i fengsel og fattige tilreisende, kom lenger ned på lista igjen.

Tabell 4 viser gjennomsnittsskåre for aktivitetsvariablene i undersøkelsene 2004 og 2015. Ser vi bare på de felles variablene i de to undersøkelsene, ser vi at «jevnt over» var gjennomsnittsskårene lavere i 2015 enn i 2004. Rent matematisk var det få unntak: to familieorienterte variabler og én politisk orientert. De variablene som hadde hatt størst nedgang i gjennomsnittsskåre, var knyttet til både omsorgs-, familie- og politisk orientering (arbeid blant rusmisbrukere, familierådgiving og miljøspørsmål), og institusjonsdrift (barnehager og eldrecenter). De lavere gjennomsnittsskårene i 2015 enn i 2004, kan ha mange grunner, både substansielt og metodologisk. Én grunn kan være at det i undersøkelsen 2015 var flere aktivitetsvariabler å dele oppmerksomheten på enn i 2004. En annen grunn kan være helsepolitiske endringer (integrering av rusmiddelomsorgen i spesialisthelsetjenesten, styrking offentlig familierådgiving) og økte krav til institusjonsdriften.

En tredje grunn kan være av metodologisk art, en konsekvens av problemet pekt på i 2.3, at diakonene i 2004 i større grad enn i 2015 misforstod spørsmålet om hvor viktig de vurderte gitte aktiviteter som diakoni. Det kan ha ført til at gjennomsnittsskårer kan ha blitt stipulert høyere enn om diakonene hadde forstått spørsmålene etter intensjonen.

Selv om engasjement og arbeid med miljøspørsmål eller deltakelse i politisk påvirkning for helse- og/eller sosiale reformer ikke ble sett på som spesielt viktig av respondentene i 2015, var det likevel, relativt sett, viktigere enn i 2004. Den høyere gjennomsnittsskåren for politisk engasjement i 2015 enn i 2004 kan tenkes henge sammen med økt oppmerksomhet mot eksplisitt politiske problemstillinger i kirken i perioden mellom 2004 og 2015. Det gjaldt både i *Plan for diakoni* og i det kirkelige ordskiftet (jf. bl.a. Sommerfeldt, 2010). Kirkemøtet i 2008 vedtok en satsing på miljø- og klimaspørsmål, og temaet var igjen på dagsordenen for Kirkemøtet i 2012. I 2015 presenterte Kirkerådet «Klimafotavtrykksanalyse 2012 og samhandlingsplan for klima, miljø og bærekraft 2015 – 2030» (Kirkerådet, 2015). Da er det interessant at dette ikke gav seg klart uttrykk i diakonenes vurderinger i 2015. Den høyere gjennomsnittsskåren for visse typer familiearbeid i 2015 enn i 2004 er det rimelig å kople til den økte oppmerksomheten rettet mot barn, unge og deres familier ved trosopplæringsprogrammet i Dnk (Kirkerådet, 2010).

På denne bakgrunnen konstruerte vi i 2015 ved eksplorerende faktoranalyse et sett diakoniprofiler som spilte svarmønstrene knyttet til de enkelte respondene. Resultatet av analysen er vist i vedlegg til artikkelen, i tabell A.² Fire slike profiler «avtegnet seg» i datamaterialet:

1. Inkluderings- og omsorgsorientert diakoniprofil
2. Barne- og familieorientert diakoniprofil
3. Offentlig og politisk orientert diakoniprofil
4. Religiøst orientert diakoniprofil

Den første, *inkluderings- og omsorgsorienterte* profilen, kjennetegnes av det å drive arbeid blant flyktninger og asylsøkere og blant sosialt utstøtte som innsatte i fengsel, rusmisbrukere (og deres familier), fattige tilreisende og mennesker med nedsatt funksjonsevne. Den andre, *barne- og familieorienterte* profilen, er knyttet til tiltak for familier med småbarn, ungdomsarbeid, inkludert konfirmantarbeid,

---

2 Analysen og konstruksjonen av profiler ble gjennomført ved hjelp av flere faktoranalyser. Rent metodisk fins det ikke ett fasitsvar på hvordan analysen skal gjennomføres, og valg av løsning og presentasjon blir til en viss grad et skjønnsspørsmål. Her valgte vi å begrense oss til fire faktorer.

familiarbeid og ulike former for trosopplæringsarbeid, tiltak for eldre og sjelesorg. Den *offentlige og politisk orienterte* profilen er knyttet til en orientering mot samarbeid med kommunen (lokale samarbeidsgrupper, lokale kriseteam), politisk påvirkningsarbeid både når det gjelder velferdsordningene og velferdsreformer, engasjement i misjon og bistand, arbeid med miljøpolitiske og praktiske spørsmål og kontaktvirksomhet på sosiale medier. Den fjerde, *religiøst orienterte* profilen, kjennetegnes av variabler og aktiviteter som kan sies å ha en eksplisitt religiøs karakter, å arrangere bønnegrupper, alfabkurs eller -grupper og fellesskapsgrupper, husfellesskap og liknende.

Siden tilsvarende undersøkelse ble gjennomført også i 2004, kan det være interessant å studere om diakonenes oppfatninger av diakoni har endret seg i perioden mellom undersøkelsene.

Var diakonenes vurderinger slik vi analyserte svarmønstrene ved hjelp av faktoranalyse, robuste over tid (og personer)? Viste faktoranalyse av diakonenes vurderinger i 2004 det samme underliggende mønsteret (diakoniprofiler) som i 2015? Samme analyseprosedyre som for 2015-data gav ikke helt samme resultat for data for 2004, men vi kunne se de samme underliggende dimensjonene i svarmønstret. Til forskjell fra 2015 gav ikke data fra 2004 noen klar firefaktorløsning. Det var heller tale om en trefaktor- eller seksfaktorløsning.

Trefaktorløsningen omfattet elementer fra tre av profilene vi fant i 2015-analysen (ikke de religiøst orienterte variablene), men ikke på samme måten (se Vedlegget tabell B). For eksempel inneholdt én av profilene i 2004 politisk påvirkning, miljøspørsmål, kommunale samarbeidsgrupper og støtte til den globale sør, men også fellesskapsgrupper og sorggrupper (alle variablene ga høy verdi på Cronbach's alfa i analysen av faktorens interne konsistens). Seksfaktorløsningen omfattet de samme variablene for den ene faktoren. Hovedforskjellen var at de to andre faktorene i trefaktorløsningen var splittet opp i flere faktorer (med få variabler i hver) i seksfaktorløsningen. Slik sett var det klare strukturelle likheter mellom de underliggende mønstrene i 2004-dataene og i 2015-dataene. Men en tydelig forskjell var altså at den eksplisitt religiøse faktoren og profilen i 2015-dataene, ikke var til stede i 2004-dataene. Inkluderte vi i analysen av data fra 2015 bare variabler som ble brukt både i 2004 og 2015, gav det som resultat sju nye faktorer med få variabler i de fleste faktorene når vi brukte eigen-verdi > 1 kriteriet. Men vi kjenner igjen underliggende mønstre fra de tidligere analysene.

Relaterer vi resultatet til drøftingen i kap. 2, ser vi at den karitative forståelsen av diakonien står sterkt. Det var å vente etter den vekten *Plan for diakoni* har lagt på denne forståelsen, og som resultat av Porvoo-samtalene. Fordi mye av premisene for undersøkelsene ble lagt de første årene på 2000-tallet, er det endringer i tenkningen om diakoni i de senere årene som ikke er nedfelt i undersøkelsene.

Det gjelder det Dietrich (2014) har pekt på og det Ham (2014) sammenfatter. Likevel er det verdt å peke på det religiøse perspektivet som en tydelig dimensjon i diakonioppfatningene vi har konstatert gjennom undersøkelsen 2015, og som ikke var tilsvarende tydelig i 2004. I kap. 2 er det inkludert både «teori» og praksis (empirisk forskning), mens våre undersøkelser kun handler om «teori» i form av oppfatninger og vurderinger.

6. Konklusjon

Basert på to spørreundersøkelser spør vi i denne artikkelen: Hvordan beskriver og vurderer diakoner i Dnk i 2004 og 2015 menigheters og sin egen virksomhet som diakoni? Resultatene tematiske områder er diakonenes virksomhet, diakonenes samarbeidsrelasjoner og diakoniprofiler. Perioden mellom de to undersøkelsestidspunktene er en fase med diakoniteologisk endring både i Norge og internasjonalt. Mens Dnk sin *Plan for diakoni* har et karitativt preg i 1997, fremhever den reviderte versjonen fra 2007 gjensidighet som sentralt for diakoni. Den internasjonale diskusjonen går fra en karitativ forståelse til en resiprok, og videre til en transformativ diakonimodell fra 2012. Hvordan speiler denne utviklingen seg i diakonenes beskrivelser og evalueringer?

Svarene på de to første områdene lar seg ikke sammenlikne så godt, fordi spørsmålene ble stilt på forskjellige måter. Resultatene fra 2015 viser at diakonene bruker mest tid på å jobbe med grupper og fellesskapsbyggende aktiviteter og anser møter med enkeltmennesker som den mest utbredte måten å synliggjøre diakoni. Svarene viser slik kjennetegn fra både en karitativ og en gjensidighetsmodell av diakoni.

Ser vi nærmere på samarbeidsrelasjonene, får dette bildet flere nyanser. Samarbeidsrelasjonene som diakoner står i, er mange. Svarene illustrerer på den ene siden at diakonene føler seg mest hjemme i samarbeid innad i menigheten, innenfor Dnk eller med andre kristne organisasjoner. Samtidig er de også aktive i å knytte samarbeidsrelasjoner med andre aktører, ikke minst med kommunenes helse- og sosialtjenester. Diakonenes sterke interesse for samarbeid kan tolkes som å ha retning mot en gjensidighetsmodell av diakoni. Den utpregete orienteringen mot samarbeid i kristne/Dnk-sammenhenger tyder på den andre siden på en sterk intern kristelig/kirkelig orientering som ikke er fremhevet i de to versjonene av *Plan for diakoni* eller i internasjonale diskusjoner.

Fulltekstsvarene viser at diakonenes sammensatte kompetanse er en viktig forutsetning for samarbeid med eksterne aktører. Bachelorutdanningen innen helse, sosialfag eller pedagogikk gir dem troverdighet og tillit samtidig som de, gjennom sin diakonifaglige kompetanse, har noe å tilby som offentlige tjenester

trenger og etterspør. Det diakonene uttrykker at de kan bidra med i samarbeid med offentlige aktører, ser ofte ut til å være knyttet til en karitativ diakonimodell, nemlig å støtte mennesker i utsatte situasjoner. Rollen kan imidlertid utvikle en gjensidighetsdynamikk, for eksempel gjennom å utfordre oppfatningen om mennesker som finnes innenfor helse- og sosialtjenesten.

Faktoranalysen kom frem til fire diakoniprofiler, en inkluderings- og omsorgsorientert, en barne- og familieorientert, en religiøst orientert og en offentlig og politisk orientert diakoniprofil. Det er interessant å merke seg at både de aktivitetene som er listet i Dnk sine to planer for diakoni (1997 og 2007) og diakonenes evaluering av viktigheten deres som diakoni, resulterer i profiler som har overlapp med, men ikke sammenfaller med, de tre teologiske diakonimodeller (karitativ, gjensidighet og transformativ). Flest paralleller har den inkluderings- og omsorgsorienterte profilen, som har trekk av en karitativ og en gjensidighetsforståelse av diakoni. Den barne- og familieorienterte og den religiøst orienterte profilen passer ikke riktig til den internasjonale diakoniteologiske diskursen som vi har skissert i 2.2. Begge disse profilene satser på intern fellesskapsbygging og ikke på samarbeid med andre sektorer eller grupper i samfunnet. De er altså i mindre grad grenseoverskridende i relasjon til eksterne aktører, men fokuserer i stedet på samhold og vekst i kirken. Denne kirkebyggende dimensjonen som kommer frem i det lokale arbeidet, er nesten usynlig i de overgripende teologiske refleksjonene. Den sammenliknende faktoranalysen viser også at den offentlige og politisk orienterte diakoniprofilen er i oppsving. Politisk påvirkningsarbeid er en av de to aktivitetene som diakonene evaluerer som viktigere i 2015 enn i 2004. Resultatet kan tolkes slik at en transformativ forståelse av diakoni – eller kamp for rettferdighet – slik Plan for diakoni har formulert det siden 2007, har innvirkning på hvordan diakoner i Dnk ser på sitt diakonale arbeid.

Utslaget av den nyeste internasjonale diakoniteologiske diskursen er likevel ganske begrenset i diakonenes svar. På den ene siden kan det hevdes at teologien alltid må peke utover eksisterende praksis, på en eskatologisk måte. På den andre siden stiller resultatet kritiske spørsmål til en teologisk diskurs som får så begrenset effekt på grasrota. En ny spørreundersøkelse i 2026 vil kunne vise mer oppdaterte effekter av den (internasjonale) diakoniteologiske diskursen på hvordan diakoner i Dnk beskriver og evaluerer sin diakonale virksomhet. I en ny undersøkelse ville det også være interessant å se på om den offentlige og politiske profilen har økt ytterligere og om økt digitalisering har påvirket dette. Vil diakonens rolle som lokalsamfunnsaktør og brobygger ha blitt forsterket eller svekket i disse årene etter at Dnk ble skilt fra staten? Og hvordan vil samarbeidsrelasjonene mot det offentlig utvikle seg, og hva vil det gjøre med menighetene? Omtrent 50 år etter at diakontjenesten ble etablert i Dnk, foregår det interessante endringer i

diakoners forståelse av diakonatet. Det er viktig å følge nøye med på denne utviklingen også i fremtiden.

Referanser

- Angell, O. H. (2002). *Diakonen i lokalsamfunnet: lokalt, kyrkjeleg forankra velferdsarbeid i eit velferdsstats- og folkekyrkjeperspektiv*. Prosjektbeskrivelse. Diakonhjemmet Høgskole
- Angell, O. H. & Selbekk, A. S. (2005). *Kirke og helse – kartlegging av diakonalt helsearbeid innen Den norske kirke*. Diakonhjemmet Høgskole.
- Arrindell, W. A. & van der Ende, J. (1985). An Empirical Test of the Utility of the Observations-to-variables Ratio in Factor and Component analysis. *Applied Psychological Measurement*, 9(2), 165–178.
- Aarø, L. E. (2007). *Fra spørreskjemaonstruksjon til multivariat analyse av data: en innføring i survey-metoden* (2. utg.). HEMIL-senteret, Universitetet i Bergen.
- Collins, J. N., Hentschel, A. & Ryökäs, E. (2017). How to Read «diakonia» in the Bible? *Diaconia Christi* 52, 33–41.
- Den norske kirke (2015, 17. april). Anglikansk-luthersk kirkefelleskap «Porvoo-avtalen», <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/mellomkirkelig-rad/okumenikkog-kirkesamarbeid/internasjonale-okumeniske-organisasjoner/porvoo-avtalen/>
- Den norske kirke (2025, 1. januar). *Soknet – kirkens grunnenhet*. <https://www.kirken.no/nbNO/om-kirken/bakgrunn/kirkestatistikk/antall-sokn/>
- Dietrich, S. (2009). Diakontjenesten i Den norske kirke i et økumenisk perspektiv. I K. I. Johannessen, K. Jordheim, K. K. Korslien (Red.) *Diakoni en kritisk lesebok* (s. 45–68). Tapir akademisk forlag.
- Dietrich, S. (2014). Reflections on Core Aspects of Diaconal Theory. I S. Dietrich, K. Jørgensen, K. K. Korslien & K. Nordstokke (Red.), *Diakonia as Christian Social Practice: An Introduction* (s. 13–27). Regnum.
- Engel, C. (2006). *Svenska kyrkans sociala arbete – for vem og varför? En religionssociologisk studie av ett diakonalt dilemma*. Ersta Sköndal högskola.
- Fanuelsen, O. (2011). Diakoner i Den norske kirke – et historisk tilbakeblikk. I S. Dietrich, K. K. Korslien & K. Nordstokke (Red.), *Diakonen – kall og profesjon* (s. 141–158). Tapir akademisk forlag.
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS: and Sex, Drugs and Rock 'n' Roll*. Sage.
- Framgarden, G. (2024). *Frivillighet i Den norske kirke: en kvalitativ undersøkelse av seks menigheter i Stavanger og Hamar bispedømmer*. VID vitenskapelige høgskole.
- Guadagnoli, E. & Velicer, W.F. (1988). Relation of Sample Size to the Stability of Component Patterns. *Psychological Bulletin*, 103(2), 265–275.
- Ham, C. (2012). Colombo: Theological Perspectives on Diakonia in the Twenty-First Century. *The Ecumenical Review*, 64, 383–392. <https://doi.org/10.1111/j.1758-6623.2012.00182.x>

- Ham, C.s (2014). Empowering Diaconia: A Perspective from the World Council of Churches. I S. Dietrich, K. Jørgensen, K. K. Korslien & K. Nordstokke (Red.), *Diakonia as Christian Social Practice. An Introduction* (s. 107–120). Regnum.
- Johannessen, A. (2022). *Introduksjon til IBM SPSS statistics*. Abstrakt forlag.
- Kirkeloven (1996). *Lov om Den norske kirke (kirkeloven)*. (LOV-1996-06-07-31). <https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1996-06-07-31>
- Kirkemøtet (2004/2011/2022). *Tjenesteordning og kvalifikasjonskrav for diakoner*. https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/lover-og-regler/regelverk_2021/tjenesteordning_med_kvalifikasjonskrav_for_diakoner_2021.pdf
- Kirkerådet (1997). *Plan for diakoni i Den norske kirke*. Oslo: Kirkerådet
- Kirkerådet (2008). *Plan for diakoni i Den norske kirke*. Oslo: Kirkerådet
- Kirkerådet (2010). *Gud gir – vi deler. Plan for trosopplæring i Den norske kirke*. Oslo: Kirkerådet.
- Kirkerådet (2015). *Klimamelding for Den norske kirken*. https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/2015/januar/kirkens_klimamelding_januar_2015.pdf?id=1382635
- MacCallum, R. C., Widaman, K. F., Zang, S., & Hong, S. (1999). Sample Size in Factor Analysis. *Psychological Methods*, 4(1), 84–99.
- NOU 2024:17: Kommersielle og ideelle aktørers rolle i fellesskapets velferdstjenester. Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet.
- Nygaard, M. R. (2015). *Caring to Know or Knowing to Care? Knowledge Creation and Care in Deacons' Professional Practice in the Church of Norway*. MF vitenskapelig høyskole
- Olafsson, Å. M. (2023). *Existential Issues and Existential Conversations in Old Age. A Diaconal Approach*. VID vitenskapelige høyskole
- Ranganathan P. & Hunsberger S. (2014). Handling Missing Data in Research. *Perspectives in Clinical Research*, 15(2), 99–101. https://doi.org/10.4103/picr.picr_38_24
- Sohlén, L., & Gelfgren, S. (2025/2026). Diaconal Work and Digitalization. Perspectives of Parish Deacons in the Church of Sweden. *Diakonia. Journal of the Study of Christian Social Practice*, 16(1), 5–30. <https://doi.org/10.13109/diac.2025.16.1.5>
- Sommerfeldt, A. (2010). Kirken og kirkelige organisasjoner som politiske endringsagenter. *Tidsskrift for Praktisk Teologi*, 27(2), 62–68. <https://doi.org/10.48626/tpt.v27i2.5088>
- Stevens, J. P. (2002). *Applied Multivariate Statistics for the Social Sciences* (4. utg.). Erlbaum.
- St.meld. nr. 47 (2008–2009). Samhandlingsreformen. Rett behandling – på rett sted – til rett tid. Helse- og omsorgsdepartementet
- Van Buuren, S. (2018). *Flexible Imputation of Missing Data*. CRC Press.

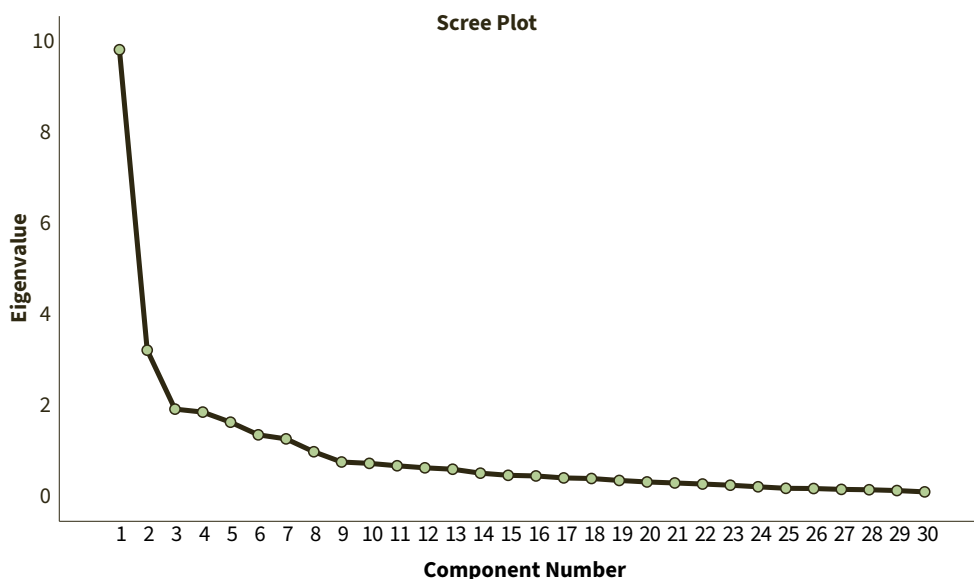
Vedlegg 1 med tabeller

Legger vi alle variablene inn i den eksplorerende faktoranalysen 2015, finner vi KMO-målet har en verdi på 0,839, og Bartlett's test gir signifikant resultat. Bare én av variablene viser verdi på «communality» < 0,50. Vi sløyfet variabelen i den videre analysen og beholdt fire variabler med communality mellom 0,5 og 0,6. Resten hadde verdi over 0,6.

Sju faktorer hadde egen-verdi større enn 1. Nærmere inspeksjon av de tilhørende faktorene ga ikke meningsfullt resultat, heller ikke med Varimax-rotasjon, sjøl om forklart varians i modellen var 50 prosent. Denne rotasjonsmetoden ga et resultat med relativt høye verdier på elementene i komponenttransformasjonsmatrisen, noe som viser at faktorene ikke er uavhengige og inviterer til skeivrotasjon heller enn orthogonal rotasjon.

Scree-plotet (Figur 1) indikerte heller en løsning med tre faktorer. Men heller ikke en trefaktoranalyse ga et meningsfullt resultat (samlet forklart varians 50 prosent): To av de tre faktorene identifisert ved skeivrotasjon var flerdimensjonale der dimensjonene knyttet til de to faktorene var delvis overlappende. Den tredje faktoren var tydeligere knyttet til barn- og familiearbeid.

FIGUR 1

En eksplisitt firefaktorløsning (forklart varians 56 prosent) ga derimot en meningsfull løsning (Vedlegget tabell A).

En sjekk av reliabiliteten til variablene som hver faktor består av, viste høy verdi på Cronbach's alfa om noen av variablene ble fjernet, for de tre første faktorene 0,81 og høyere. For den fjerde faktoren (religiøs orientert diakoni) stilte det seg annerledes. Den omfattet følgende variabler:

Bønnegrupper, bønnearbeid
 Bibelstudiegrupper, Alpha-kurs osv.
 Barnehage, barnepark, SFO eller annet barnetilsyn
 Fellesskapsgrupper, husfellesskap o.l.

Den variabelen som skiller seg ut, er den tredje, Barnehage, barnepark, SFO eller annet barnetilsyn. Reliabilitetsanalyse av denne faktoren viste at om variabelen ble fjernet, økte Cronbach's alfa betydelig. For de andre variablene var alfa nokså konstant. Derfor fjernet vi denne variabelen fra faktoren.

TABELL A Resultat av faktoranalyse av menighetenes vurderinger av hva som er viktig i diakonien (2015): variabler per faktor og ladninger med fire faktorer, faktorladninger > 0,40 (N=125)

Faktorer og aktiviteter knyttet til faktorene	Faktorladning
Faktor 1: Inkluderings- og omsorgsorientert diakoniprofil	
Arbeid blant rusmisbrukere eller familier til rusmisbrukere	0,858
Arbeid blant innsatte i fengsel	0,818
Arbeid blant mennesker med nedsatt funksjonsevne	0,795
Arbeid blant fattige tilreisende	0,723
Arbeid blant flyktninger og asylsøkere	0,686
Familierådgivning, samlivskurs	0,611
Eldresenter	0,526
Besøktjeneste for syke, ensomme, andre (f.eks. eldre)	0,519

Faktorer og aktiviteter knyttet til faktorene	Faktorladning
Faktor 2: Barne- og familieorientert diakoniprofil	
Andre former for trosopplæringsarbeid (spesifiser):	0,853
Småbarnstreff, babysang, trilletreff, el.l.	0,741
Konfirmantarbeid/-leirer	0,721
Barneklubb, sangkor for barn el.l.	0,711
Ungdomsarbeid i form av ungdomsklubb, "et sted å være", nattkafé, KRIK, ten-sing el.l.	0,676
Familiearbeid i form av møtesteder, kor eller spesielle arrangementer	0,663
Andre tiltak for eldre (turer, blomsterhilsen o.a.)	0,422
Individuell sjelesorg, oppfølging, soknebud	0,414
Faktor 3: Offentlig og politisk orientert diakoniprofil	
Deltakelse i politisk påvirkning for helse- og/eller sosiale reformer	0,715
Kontaktvirksomhet på sosiale medier (facebook o.l.)	0,708
Engasjement, arbeid med miljøspørsmål, f.eks. grønn menighet	0,707
Deltakelse i kommunale samarbeidsgrupper (sorg, barn og unge, eldre el.l.)	0,694
Engasjement i misjon og bistand, som f.eks. innsamlingsaksjoner el.l.	0,625
Flerkulturelt arbeid, religionsdialog o.l.	0,546
Åpen kirke eller tilsvarende, med samtaletilbud	0,462
Faktor 4: Religiøst orientert diakoniprofil	
Bønnegrupper, bønnearbeid	0,806
Bibelstudiegrupper, Alpha-kurs osv.	0,742
Fellesskapsgrupper, husfellesskap o.l.	0,566

Da vi la alle variablene inn i den eksplorerende faktoranalysen 2004 (Vedlegget tabell B), fant vi KMO-målet har en verdi på 0,711, og Bartlett's test gir signifikant resultat. To av variablene viser verdi på «communality» < 0,50 (Barnehage m.m. og Bibelstudiegrupper m.m.). Vi sløyfet dem i den videre analysen.

TABELL B Resultat av faktoranalyse av menighetenes vurderinger av hva som er viktig i diakonien (2004): variabler per faktor og ladninger med tre faktorer, faktorladninger > 0,40 (N=90)

Faktorer og aktiviteter knyttet til faktorene	Faktorladning
Faktor 1: Offentlig og politisk diakoniprofil	
Deltakelse i politisk påvirkning for helse- og/eller sosiale reformer	,883
Engasjement, arbeid med miljøspørsmål	,854
Deltakelse i kommunale samarbeidsgrupper	,824
Fellesskapsgrupper, husfellesskap o.l.	,731
Sorggrupper og andre grupper for personer i krise	,702
Engasjement i misjon og bistand	,663
Faktor 2: Inkluderingsorientert diakoniprofil	
Arbeid blant flyktninger og asylsøkere	,906
Arbeid blant innsatte i fengsel	,862
Arbeid blant rusmisbrukere eller familier til rusmisbrukere	,793
Arbeid blant mennesker med nedsatt funksjonsevne	,746
Individuell sjelesorg, oppfølging, soknebud	,647
Besøktstjeneste for syke, ensomme, andre	,488
Faktor 3: Familie- og omsorgsorientert diakoniprofil	
Barneklubb, sangkor for barn el.l.	,653
Familiearbeid i form av møtesteder, kor eller spesielle arrangementer	,628
Formiddagstreff, hyggetreff o.l., for eldre/andre/alle	,612
Andre tiltak for eldre (turer, blomsterhilsen o.a.)	,583
Ungdomsarbeid i form av tensing el.l.	,481
Eldresenter	,457
Annet ungdomsarbeid	,455
Extraction Method: Principal Component Analysis.	
Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.	
a. Rotation converged in 4 iterations.	

Vedlegg 2.

TABELL C Initiativtaker til samarbeid 2004 og 2015, prosent.

Initiativtaker	2014				2015			
	Diakonen	Den andre parten	Begge parter like mye	N	Diakonen	Den andre parten	Begge parter like mye	N
Annen menighet i Den norske kirke	14	80	6	105	29	5	70	131
Frikirkemenighet	41	2	57	61	35	10	55	83
Andre kristelige organisasjoner, misjonsorg. el. l.	14	18	68	102	32	17	51	127
Frivillig, humanitær eller ideell organisasjon	27	7	66	99	42	7	54	122
Kommunal sosialsektor (f.eks. NAV, barnevern, rusomsorg)	32	3	65	93	47	13	43	100
Kommunal skole- og barnehagesektor	46	10	44	83	44	16	44	96
Kommunal kultursektor	42	7	51	69	47	11	45	71
Helsetjeneste (primær, spesialist)	36	7	57	103	43	7	54	107
Næringslivsbedrift	(73)	(8)	(19)	26	62	11	28	47
Andre aktører ³	(17)	(12)	(71)	24	47	7	49	68

3 Kategorien «Andre aktører» ble spesifisert nærmere gjennom respondentenes svar. Ofte nevnte typer aktører: frivilligsentral, politi/fengselsvesen og andre offentlige aktører (helsetjeneste på helseforetaksnivå, videregående skole, offentlige prosjektorganisasjoner).